

XVII

~~БЕЛЕНКА~~ ~~О ИЗНИМНОСТИ~~ ЛИЧНОСТИ^{не}

Колико се данас пише, публикује, и нуди на читање, то је грех достојан једног прстена у паклу Дантеову. Да ли се варамо? Чини нам се да је у целом свету страховито огромна продукција духа која кроз перо иде на хартију; и да је страховита несразмера између те продукције и дејстовања духовна која би кроз јаке личности ишла непосредно у људе и живот. Мислимо, с једне стране, на људе који целом својом личношћу подупиру и хране један талент у себи; и, с друге стране, на људе који све, евентуално и талент, приносе непосредним функцијама целе своје личности међу људима. Они први су људи амбициозни, који верују да је неки идеал баш у њих ушао и да је постижив из њих. Ти људи, све што раде, раде са крајњим циљем да у име оног талента постану изузетни. Они други су бића од сасвим друге лозе; они носе осећање да човек не може имати потпуно доживљење неке вредности само у себи; они стављају идеал ван себе, у опшност, или још даље; ти људи израђују у себи не једновалентну личност, него једновалентност свога и општих идеала.

У слици говорећи, ствар стоји овако: људи који граде од себе изузетност, јесу као спирала: увек се понавља тачно исти скок, и у истој димензији. То инсистирање на истом остварује, наравно, растење, и, што је још важније, изглед да растење може ићи у недоглед. Људи који граде од себе просто личност, јесу као тмаст комад на наковњу: динамички судари израђују све пространије, све мекше, све општије прилагодљиво гишедимензионално платно. Спирала има једну функцију и једну лепоту; она се има таква каква, или покварена, истеглена у оно једнолико од чега се извела. Расковано платно је почетак за све функције и за све лепоте, подразумевајући евентуално и спиралу.

Човек који спрема своју изнимност види свој задатак као конкретну слику себе, ^Тсвоје изузетности. (Кад би неким чудом те сневане фигуре постале за часак општевидљиве, људство би се безмало удвостручило). Оним другим људима стоји задатак као нека духовна визија у души. Онај први, амбициозни субјект, ради и бори се да савлада, и убеди, и остали свет као субјекте. Овај други, увек с погледом унутра у неку гужву или чвор, и с гестовима како Бог дадне,

Т функција

V Јило:

тај све објективизира, ради са истим интересом за људе, ствари, појмове, идеале, утопије. То су она широка бића, оне неегзистичне природе које носе у себи вољу да буду пре свега друштво и овај свет, које воле са особитим заносом ~~и~~ шта^уград у којем живе, један јавни врт, неку књижницу. То су људи који у месец дана не изговоре реч ја; који су увек пуни прича и извештаја о стварима у целом свету; који са истим речником хвале честитост свог кума и анамског цара; који чучну и праве ма чијем детету кулу од шљунака и не гледају при том на сат; који за стари турски ибрик кажу да је прави лабуд, и не знају при том за фигуру, само за сродство објеката. То су људи који не хране у себи никакву егзотичну биљку, хране само регенерацију своје истрошености, да би се опет трошили. Друштво људско је несрећно што је међу даровитим особама мало тако сазданих личности; што је сасвим изишло из обичаја да се у Скадар узиђују живе и целе вредности.

Снажне и скроз позитивне личности делују као природа, целом површином својом; дејствују целином у целине. Ти људи почињу тешко, тиме што пуну храброст и пуну етичку озбиљност примењују на неку обичну и ситну ствар. После, храброст и ствар расту заједно, нераспознатљиво, под истим именом; ~~уосталом~~ једним од сних простих имена која се данас више не јављају ни као наслови књига, ни као натписи на гробовима; рецимо: »на сваком послу цео човек«; или: »није никог водио, сви су за њим ишли«; или: »оно је могао што је свима требало«; ~~и~~и. Додуше, тима се људима никад не привиђају ни њихови надгробни споменици, ни њихове књиге, ни њихове биографије или улице. Завршне вредности виде они увек далеко од себе; у једном малом свету вредности који је хармоничан део целог света. ...Није лако бити један од таквих. Тај задатак захтева сталне, мирне, високог реда функције у време криза и некриза, међу пријатељима и непријатељима. Захтева да радимо за резултате који се апсорбују у општост још топли и течни, не грче се и не хладе у пластику лично обележену, у маску личне заслуге.

Међу нама данашњима врло је освојила тенденција да се воли и гради изнимност. Намножио се и множи се број особа код којих врло агресивно делује нагон за изнимношћу. ~~Надмет~~ се по сваку цену над савременицима; наравно, над онима у истом граду и истом сокаку, пре свега; ~~надмет~~ се што необичније, по могућству и што опасније, некако као криви Пизански торањ. Много је несреће у свету од тога. Агресивни нагон за изнимношћу је ту, али не може довољно да се оствари. А не може да се оствари не само због тога што нагон можда није доста јак, него што у суштини својој и није нагон. Развијене проналазачке вештине у области тех-

Устелин

Тали, дуга
се и дуга се.

Устелин

нике продрле су у све животне функције. Што се нема, то се измисли. Што је налик на нешто, истренира се у нешто. Свугде неки шиљак, и шиљак над шиљком. Кад погледате на дно тих људи, сви, као оне чудне барке у каналима, стоје у месту, и само балансирају грдно високе катарке. Једна једина тенденција место пуне активности; један изнимни стил живота место живота.

Место агресивног нагона агресивна таштина; нехумана таштина једног нехуманог и слабодушног времена; таштина и најразноврсније сурогатне снаге. Живе људи за сурогат и убијају се за сурогат. Уосталом, те таште агресивности јесу ознака свих послератних и послереволюционих времена; епоха, кад пред оно најбоље што катастрофе успеју да избаце — извесне опште законе, ретка искуства, врлину скрушености — кад се пред тим нађу недоумрли типови старог времена и недоразвијени типови новог времена. Данас је такво време. Не да се не ради, али снаге су без ориентације, а људи нису личности. Агресија пуно а експансија мало. Човек човека не разуме, а свет хоће да задиви.

При таквом стању ствари људима је прилично свеједно у којој ће области доћи до остварења њихове изнимности. Две области долазе у главном у обзир: литература и спорт. Нека нико не сматра чудним што смо примакли те две ~~ф~~ функције. Оне имају, данас, много заједничког. Тип изненађивача, рекордера, то је елитни тип на обе стране. На обе стране је главно постићи, не толико максимум неке своје способности, колико оно што други још нису постигли. Ни на једној ни на другој страни нема у раду дубоко своје духовне законности, нема дубоко унутрашњих испуњавања. Главно је слика, привидност, видност, успех уочљив. Спортисти су уобичајили и прославили идеал постижан, идеал који не стоји цео живот, који је идеал само једне изведбе, тако рећи једног изненађења. Литерати су, за чудо и покор све духовне прошлости човечанства, примили то. Наравно, без неке способности и храбрости се ни ту не може постојати; али се ту ради у првом реду о способностима спољашњим, и о храбрости хазардној. Данас, спортисти и литерати заједнички немају стабилних идеала, ни стабилног поштовања и привржености за једну вредност као такву.

Занимљиво је при том да особе те врсте немају у таквом свом комплексу ничега романтичног. Романтизам не зна за сурогате, и ако зна за позе и слике. Романтичне природе су експансивне, то су људи који се дају, којима је пред очима свет, идеал далек и који њих премаша. Романтичари, да, почињу са изнимком, са перјаницом која вијори тако високо да већ нема ништа заједничко с њиховом главом; али свршавају са скепсом, одрицањем, очајем. Они последњу своју приредбу бар изводе за неку вечну вредност, не за удивљење савременика и за првенство једног секунда.

куну себе и своје ауторе, и публикују аутори дела лепе литературе у три тома и две хиљаде страница, и научне расправе у свесци колики је јеловник неког већег ресторана. Пун је ваздух имена и одјека о изнимним личностима, о онима »који пишу«, и који ће кроз своја дела живети, живети, о, страшно дуго живети, *у век живети - да ли, да, нешто од њих ипа*

Две ствари су ту, међутим, потпуно извесне: да нико и ништа од наведеног, ако се само боље погледа, нема ничег наивног; и да нико и ништа од наведеног нема ничег вечног. Само врло малобројнима је дато да пишу за »вечност«; што ће рећи за извесну будућност. Простије речено: само је врло малобројнима дато да пишу са оправдањем. То су они који, не као изуметке, као позитивне личности, одржавају континуитет духовне егзистенције човечанског рода. Не таленти, него сведочанства; не одлике и изнимности, које су то само у извесно време, него оно опште и битно што бар једном својом функцијом може из свог времена прећи у Време, које не схватамо, али које нас садржи. О таквим личностима једино води рачуна закон света; у смислу том да се истоветује с њима дотле док су сведочанства, и да и њих обара и поравњује кад престану сведочити о духовној виталности људске врсте у датом времену. Привиђа нам се: да закон света чини са тим људима од прилике оно исто што људи чине са ископинама и палимпсестима: дотле их везује за време док уме да им чита знаке живота, можда симболе језичке. После тога настаје аналфabetизам вечног покоја. Многи песник или научник, и то с ореолом око главе, узме нешто на длан и баца, више неписмен него неписмени над књигом.

У ово наше време, ипак, спрема се и дешава нешто. Мали народи подражавају великима у оном што је најтеже; велики народи сврставају читаве војске у свима редовима духовног реда. Дадашњица хоће нешто своје. Прошлост није ни у моди ни у поштовању. Зар признавати вредност нечем ~~и ре свом зато~~ што је мртво? — смеју се они који хоће све од данашњег контакта: и срећу, и славу. Отуда и међу најдостојнијима и најличнијима агресија да се сад и данас, и боље у свом граду и сокаку него у космосу вредности — буде изниман и особит. Све гране људских радњи, али литература нарочито, врви од изузетних. Спортско се, при том, одвише смешало са духовним. Нема ~~доста~~ независних идеала. Чине људи утисак припростих малограђана који не знају за јединство између духа и живота, који себе и друге само споља доживљују. Узнемире се чим сазнају да неко нешто цени (зависност од нове мете, хазарда), а они то нису или немају. Напор лети за напором да се то постигне, понајчешће да се то изгледа. Динамика те заблуде расте ужасно. ~~И људи се постепено~~ претварају у мрсце који ништа не воле

Х аину духа и машину да замесни, и биди, време после његове смрти, време у којем ништа нема, нема.

З Само врло малобројнима

до своју вољу и своју агресивну таштину. Такав комплекс лежи данас често у јунацима и вођама. и. е.

Наравно, кад ти људи постигну оно што су желели, задовољство њихово је опет само сурогат задовољства, јер су и нагон и рад често бивали замењивани сурогатима. Изнимности и рекорди су страшно специфичне и епизодне ствари, и они који су од тога срећни, морају много стрепети од поремећаја у ранговима. Вредности изних људи јесу дрхтаве, увек центрифугалне вредности, и још погрешно центрифугалне, које беже од општости, место да се одмакну мало од особе која се њима краси стерилно, као светлуцавим ордеом на грудима. Може, најзад, у тим вредностима бити неке вредности, али нема ту вредносног живота. И у томе је капитална разлика између изних, и опште, људски снажне личности. Ако утрне светло на шиљку изузетног, он је сав потамнео. Његов агресивни, једностран напор, неасимилован не само у општости, него ни у њему самом, постаје мучан, осети се најзад као заблуда у себи, као грех према општости. Измакне ли испод изних само за један часак таштина, тако је као кад грех изруби последње привидно оправдање: после тог остаје само живот усамљености и сурогата.

ИСИДОРА СЕКУЛИЋ

ИЗ ПРЕПИСКЕ ФРАЊЕ ЗАХА.

(Крај.)

III.

Сасвим је разумљиво да је Заха као старог војника и неке врсте дипломату интересовао српско-бугарски рат од 1885 год. У ранијим писмима он је показивао доста симпатија за Бугаре, налазио је, чак, да су за супарништво, после Светостефанског мира, криви српски државници а нарочито Јован Ристић. Овога он није никад марио. Пребацивао му је да »никад није био панслависта«, да је »надувењак« и »вавек надувен«, да је »кратковидан«, да је несталан у односу између Русије и Аустрије и да се „заплео у велику политику као да је Србија велесила“. Ако је он такве мисли, с том аргументацијом, тако национално неосетљивом у питању Светостефанског уговора, заступао и у Београду, онда не би било никакво чудо што у круговима либерала није имао не само никаквих симпатија, него је имао чак и великих противника. И сада, он је, као и многи други Чеси у Прагу, био против рата. Налазио је да он за Србију није дипломатски оправдан. Зашто да Србија напада Бугарску кад она извршује уједињење с Румелијом? Зашто да Србија, због тога, долази у неминован сукоб са Русијом? После, Србија у тај рат улази недо-